

A co je umění? Věc umělecké metody. Nezval mluvil o kruhu jako o dokonalém tvaru montáže. Končím kruhem:

Vojta Tittelbach je proslulý ve svém kraji, že umí napodobovat hlas podsvinčete. Jednou v jakési vesnici u Domažlic požádali ho místní sedláci, aby jim napodoboval podsvinče. Vojta to provedl s dokonalým úspěchem a byl bouřlivě aklován. To se nelíbilo jednomu sedlákovi (na vesnici je vždy nějaký takový potměšil), který prohlásil, že umí napodobovat podsvinče lépe. Zmizel na chvíli a aniž to někdo zpozoroval, schoval si pod kabát živé podsvinče. Pak si stoupl doprostřed hospody, štípl pod kabátem podsvinče, které zařvalo, a vítězoslavně se usmál. Ale byl úplně vypískán a znemožněn, ne proto, že by odhalili jeho podvod, nýbrž proto, že mu řekli, že podsvinče napodobovat neumí.

(Avantgarda 2, č. 2, únor 1926)

Aby nebylo nedorozumění. Nejedná se zde o literární kritiku. Nejedná se zde především a jen o kritiku uměleckého projevu jako takového. Nejedná se zde vůbec o jen estetické stanovisko, kde koneckonců padá v úvahu věc, umělecký výtvar sám o sobě a kde je možno přijímat vedle Kempenského Růžové zahrádky třeba písně Priapovy. A nejde zde vůbec o jakékoli „jak?“, ale o „co?“ Konkrétně se zde jedná o umělecký projev umělce, který má pro mne jako komunistu význam tím, že se staví do proletářského hnutí a že k němu i směřuje svou prací. Kdyby Vítězslav Nezval byl tak blízko straně práce jako komunistům, platil by pro mne za jejich umělce. Protože však vnějškově platí za našeho umělce, staví se mi nutně potřeba vyrovnávat se s jeho uměleckou prací, a sice právě proto, že jej podle jeho uměleckých projevů nutně musím řadit k nim. A ani to by nestačilo. V. Nezval patří k směru komunistických intelektuálů, je umělcem, naplňujícím „teorie“, které stojíce svými nositeli mezi komunisty, sahají svými plody do buržoazního tábora, nebo chcete-li i obráceně, na věci to ničeho nemění.

Poslední knížka Nezvalova Karneval je ryze buržoazní, tj. vyrostlá z buržoazního prostředí, libující si v něm a psaná především pro jeho příslušníky. Co člověka na první ráz a hned od počátku k tomuto poznání přivede, je duch, který mluví ihned ze vstupního obrazu a který je totožný s duchem oněch

filmů, které vás zavádějí do onoho prostředí, které je rájem měšťáckých, snivých, nespokojených paniček: do přepychových salónů, toalet, luxusu a povalečského života dam ze společnosti a kavalírů, kteří vám na plátně odhalují své avantury a o nichž nevíte, jak a z čeho žijí. Ovzduší milovníků sportu a „žen“ a lehkého živobytí. Zrovna jako v těchto měšťáckých a na měšťácké instinkty vypočítaných filmech se zde rozdávají bankovky na hrsti (str. 21), dámy se drahocenně oblékají (12), sladce nicneděláním nudí (9), dávají si lékaři doporučovat sport, který je zase ale unavuje a nudí, známé dámy ze společnosti jsou kompromitovány svými milenci (35), kavalíři si po umytí maži obličej „několika krémy, jichž stála celá fronta na umyvadle“, chodí doma v luxusním pyjamas, jezdí samozřejmě v automobilech (14), jsou jako doma v barech atd. atd., a to všechno s naivní samozřejmostí přírodního zákona o nezměnitelnosti nejen sociálně, ale i esteticky. Toto prostředí je uměleckým prostředím Nezvalovým, toto prostředí mu esteticky vyhovuje, je esteticky jeho.

A tentýž punc samozřejmosti a jistoty, s jakou autor dává svému hrdinovi odjíždět do hor, aby mu zimní sport nahradil radosti ztracené lásky (43), nese i ideologie tohoto hmyzu, jež docela odpovídá jeho životu. Mimořádně řečeno: Nezvalovi hrdinové milují duchaplné sentence a rozjímání o životě: nahrazují jimi práci. A přirozeně že měří ten život svou měrou. Není nadarmo, že se zde srovnává život s karnevalem: „Karneval! Jsou tu strakaté masky, směsice nejrůznějších kostýmů, názorů, zvyků a hloupostí, stejně jako v životě od parlamentu až k rodině. Ženy tu mají stejně jako tam červené rty a tváře a nabílený klaun zastírá méně než vážný klaun s lulkou, činící si nárok na vážnost a filosofii (!) svých úvah.“—

Ale v životě to není jako na karnevalu. Život se jistě zdá karnevalem všem, kdo žijí lehce jako Nezvalovi hrdinové a kdo proto nevidí života. Hodnocení života odpovídá společenskému postavení hodnotícího a literatura je vyjádřením světa hodnot světem forem, jak kdysi krásně řekl Šalda. Kdo prožívá denní život jako třídní boj nebo kdo tuto objektivní

skutečnost poznal jako život — nevidí v něm karneval, to nemyslím jako výtku Nezvalovi, ale pravím to k jeho charakteristice.

A tomuto estetickému soudu bohémského filistra o životě odpovídá i jeho „filosofie“. Jeden z hrdinů, pojmenovaný Tristanem (!), ji dobře vyslovuje (přirozeně že ve svém přirozeném prostředí: v baru):

„Miluji skutečnost a odpouštím jí všechnu lež, v níž je oděna. Neboť mi umožňuje vstup do jiné skutečnosti, jíž není a jež je, chci-li —“ (Str. 62).

Je dobře, když filistr nevidí na svět — přestává tím také vidět sebe a docela to odpovídá jeho touze: „Ach, stát se na jedinou noc někým jiným. Někým, kdo smí žít jen jednu noc, originálně, jako jepice, ach, jak krásné!“ (Str. 22.)

Jak vidět, stává se knížka komunistického spisovatele obrazem měšťáckého bohémství, které se nutí i do takovéhoho estetického siláctví: „Hle, žena. Má nalíčena ústa jedovatým karmínem a podlíčené oči. Alkoholická oblaka halí její nahotu a na prsou jí vyskakují divukrásné růžové květy příjice, jež vadnou za jednu minutu“, a dále: „Nač bych odvracel oči od této ženy, nač bych si myslil při ní na otravnou hnilobu, když mohu vidět toto vše, co jsem právě řekl?“ (Str. 63 a 64.)

Zde nezáleží na tom, že Nezvala umělecky zabila velikost básníků, jež si vzal za učitele. Ale záleží na tom, že je dnes, kdy se nestačíme dívat na svět, abychom jej viděli a hodnotili jasně a přesně, tím, čím je, tj. umělcem měšťácké bohemy.

Dalo by se namítnouti cosi o „předpisování cest a silnic“ (Str. 35) a vážných klaunech s lulkou a básnicích, a že

„umění nemá zákonů, proto je mu třeba
především přednost dát,
dovede vytrhnout z nudy, osvěžit ducha
a rozesmát —“

(Menší růžová zahrada, Str. 68),

a je zde i možnost mluvit i o moralizování. A proč by ne? Nám, proletářům a komunistům, ani trochu neimponuje ono „oprostění se“ od všech morálních pout, jež je tak milé filistrům. „Pro nás je mravnost podrázena zájmům proletářského třídního boje“ (Lenin) a *esteticky* se nám protíví „svoboda“ měšťáckého bohémství, byť i šilhala po našich šicích. Když Nezval napsal tak hezké verše jako

„Ze všech nejšťastnější jsou ty chvíle,
kdy žijeme, jak stvoření jsme — bez účele,
neb každým krokem spěje všechno k zániku,
pochop to, inteligentní číšníku“
(dtto, Str. 68),

tu jsme se nekochali tím, že jsou hezké, ale cítili jsme, že takováto „svoboda“ umělce se vzpírá celému našemu dobrému a zdravému vkusu a třídnímu instinktu — zde větříme nebezpečí, protože zde větříme rozklad a hnilobu, se kterou se ale nemůžeme vyrovnávat po nezvalovsku. Snad proto ne, že svým třídním postavením a teoretickým poznáním jsme přesvědčováni, že nežijeme, vlastně nesmíme žít bez účele, jako nežijí celé ty proletářské bojující masy, z nichž jsme a k jejichž hnutí patříme.

Jedno je pravda: tento náš život nenašel dosud svého básníka, svět našich proletářských hodnot dosud čeká toho, kdo jej vyjádří světem forem. —

Mezi Nezvalovým uměním a proletářským hnutím je vzdálenost dvou světů.

Tímto vším však není nic řečeno o Nezvalově relativním postavení v současném českém básnictví. Zde Nezval patří mezi málo zjevů mladých, na kterých vůbec něco je, a takto-li vzato, je rozestup mezi tímto uměním a proletářským hnutím srovnatelný se stanoviskem Goetheovým:

„Komm her, wir setzen uns zu Tisch;
Wen möchte solche Narrheit rühren!

Die Welt geht auseinander wie ein fauler Fisch.
Wir wollen sie nicht balsamieren“

a Marxovým výrokiem v dopise Rugemu:

„Nechť mrtví pochovávají a oplakávají své mrtvé. Naproti tomu je záviděníhodno být z prvních, kteří vstoupí živoucí do nového života; to budiž naším údělem.“

A to znamená, že u Nezvala je nedorozuměním buď jeho komunismus, nebo jeho umění.